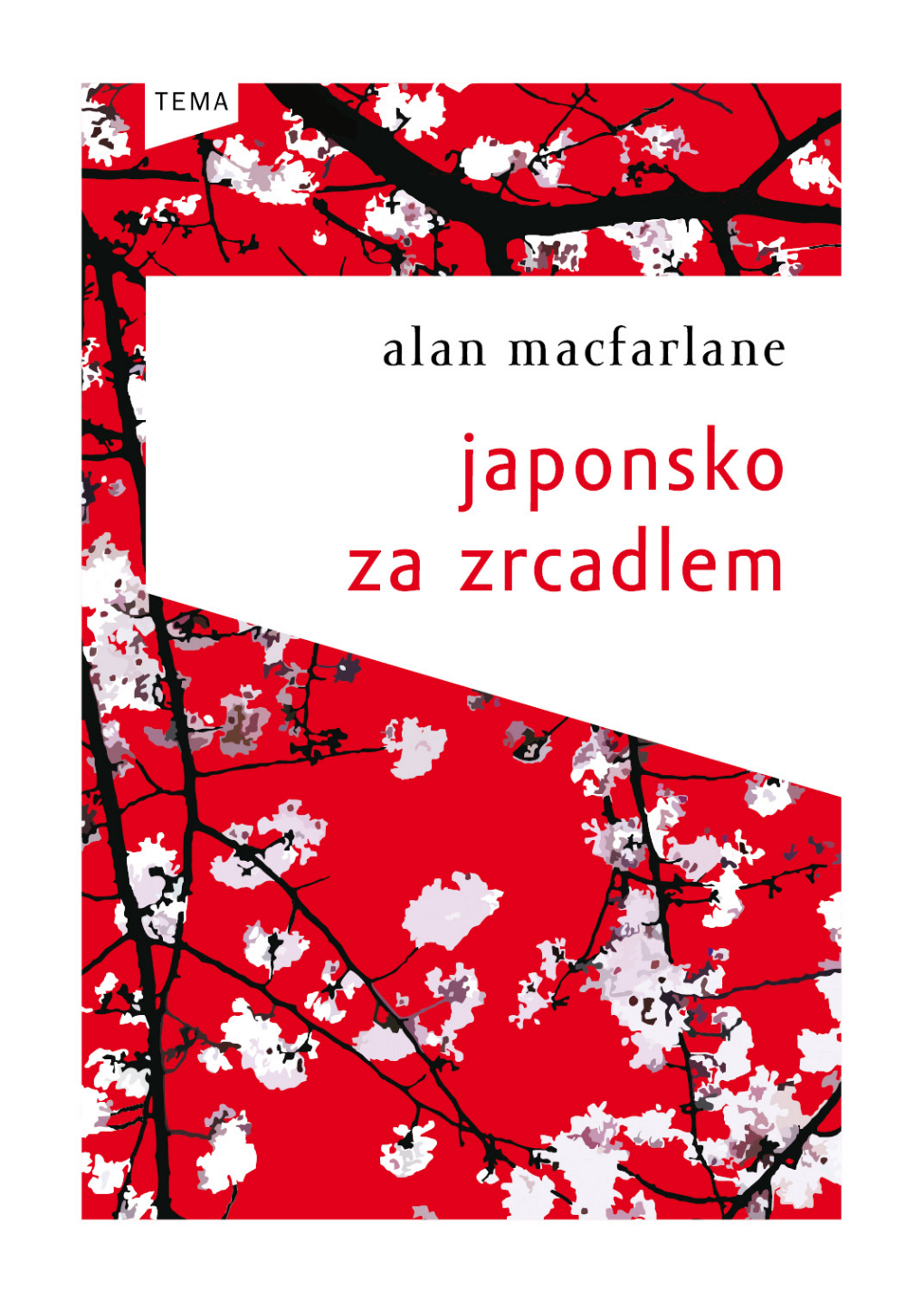

TEMA

alan macfarlane

japonsko
za zrcadlem

TEMA

Alan Macfarlane

Japonsko za zrcadlem

alan macfarlane

japonsko
za zrcadlem

Copyright © Alan Macfarlane, 2007, 2008

Translation © Barbora Scheinherrová, Pavel Černovský, 2013

Cover and layout © Lucie Mrázová, 2013

ISBN 978-80-87162-65-1

ISBN 978-80-7473-087-0 (PDF)

Rose, v naději, že jednoho dne projde japonským zrcadlem

„Velmi dávno mi můj nejlepší a nejdražší japonský přítel, jakého jsem kdy měl, krátce před smrtí řekl: ‚Až za čtyři pět let zjistíš, že se ti nedaří Japonce ani trochu pochopit, pak teprve se o nich začneš něco dozvídat.‘ Poté co jsem si uvědomil pravdivost tohoto proroctví – poté co jsem objevil, že se mi nedaří Japonce ani trochu pochopit, – se cítím způsobilějším pokusit se o tento esej.“

Lafcadio Hearn, *Japonsko – výklad*

„Ale popravdě [...] za tím závojem se nic neskrývá. Japoncům je těžké porozumět ne proto, že jsou složití anebo zvláštní, ale proto, že jsou tak prostí. Prostotou nemyslím, že v jejich životech chybí rozmanitost [...] duchovní život dokonce i toho nejobyčejnějšího člověka je velice složitý [...] Vzájemně si odporující prvky v japonské psyché nejsou to, co nám na japonském způsobu myšlení připadá nepochopitelné a záhadné. Je to spíše to, že nepocítujeme, že by mezi nimi nějaký rozpor existoval.“

Kurt Singer, *Zrcadlo, meč a drahokam*

„Nemohu tomu uvěřit!“ řekla Alenka. „Nemůžeš?“ řekla Královna slivně. „Zkus to znovu: zhluboka se nadechni a zavři oči.“

Alenka se zasmála. „Nemá cenu to zkoušet,“ řekla. „Člověk nemůže věřit nemožnostem.“

„Troufám si říct, že jsi toho moc nenacvičila,“ řekla Královna. „Když jsem byla v tvém věku, věnovala jsem se tomu vždycky půl hodiny denně. Proto jsem někdy uvěřila až šesti nemožnostem už před snídání.“

Lewis Carroll, *Za zrcadlem a co tam Alenka našla*

Předmluva – Společníci na cestě

Když se Alenka vydala do říše divů a za zrcadlo, setkala se s četnými tvory, kteří jí vysvětlili, jak to v jejich světě chodí, a pokusili se ji vyvést ze zmatku. Podobně je i tato kniha výsledkem mnoha rozhovorů, četných rad a obrovské podpory. Za těch šestnáct let, jež uplynuly od doby, kdy jsme s mojí ženou Sarah Japonsko navštívili poprvé, mi pomáhalo hodně lidí a jen nemnoha z nich zde mohu projevit uznání.

Není jednoduché Japonsku porozumět. Můj pokus o to by naprosto selhal bez pomoci dvou japonských přátel, profesora Keničiho a profesorky Tošiko Nakamurových – napříště uváděných jako Keniči a Tošiko. Kdybych věnoval tolik let, kolik je třeba, tomu, abych se naučil mluvit a číst japonsky, nebyl bych schopen vypracovat srovnávací studie, ze kterých jsem čerpal informace k tomuto dílu. Jelikož japonsky nemluví ani nečtu, jsem hluboce závislý na informátorech. Kupříkladu klíčová díla několika nejvýznačnějších japonských historiků, antropologů a politických filozofů nebyla přeložena. Spoléhám tudíž na souhrn Keničiho a Tošičiných myšlenek.

Témata této knihy jsme probírali mnohokrát. Japonsko jsme se ženou navštívili celkem šestkrát a při každé příležitosti jsme se s Keničim a Tošiko setkali a po Japonsku jsme pak cestovali často společně. Položili jsme jim nespočet otázek a oni se ujali toho, že se snažili naučit nás o Japonsku tolik, kolik bylo možné. Jak v Japonsku, tak když přijeli do Anglie. Dělali to zčásti pro své okouzlení anglickou kulturou a částečně to bylo výsledkem toho, co zde viděli, a jejich následné touhy učit se od nás. V Japonsku jsme se stali jejich intelektuálními dětmi a oni vstoupili do našeho světa nevědomosti a laskavě nás postupně vedli k porozumění. Měli to ještě ztížené překládáním, protože pracovali v angličtině.

Při setkání s neinteligentnějšími a dobře informovanými současnými japonskými učiteli je nezbytné mít toho pravého prostředníka. Keniči a Tošiko, využívající svých akademických kontaktů, se posta-

rali o úvod a podklady k mnoha neocenitelným diskuzím s dalšími, kteří o Japonsku do hloubky přemýšlejí.

Pro japonské učence není nijak lehké otevřeně kritizovat zasloužilé zahraniční akademiky, ale neobyčejně upřímná a neobvykle sebejistá povaha našich přátel z nich učinila skvělé spolupracovníky a kritiky. Četli a upřímně a nápaditě komentovali nejen jeden koncept a esej.

Naše spolupráce začala s pozváním hovořit o západním pojetí romantické lásky a mezikulturní přátelství, jež z toho vzniklo, je další formou lásky, již si se Sarah neskonale ceníme. Láska se projevila nejen intelektuálně a společensky, ale i v mnoha praktických detailech, které onu spolupráci umožnily. Především v tom, že Keniči se postaral o financování většiny našich návštěv Japonska, jež by pro nás jinak byly příliš drahé.

Ve výsledku je tato kniha příběhem společného bádání, dlouhým rozhovorem, v němž jsme se pokusili vzájemně porozumět svým dějinám a kultuře, a proto by bylo bývalo vhodné uvést společné autorství na titulní straně. Domluvili jsme se, že tak neučiníme, a to z prostého důvodu. I když cituji či parafrázuji Keničiho a Tošičiny myšlenky, byl jsem to nakonec já, kdo knihu uspořádal a napsal. Oni nesouhlasí bezvýhradně se vším, co píši. Proto považuji za důležité zdůraznit, že byť je kniha hluboce prodchnuta naší společnou prací na tomto projektu, za myšlenky v ní obsažené nesu zodpovědnost já sám.

K dobrodružství pokusit se Japonsko pochopit ohromně přispělo také mnoho dalších. V Tošičině a Keničiho rodině jsme se cítili velice vítáni, a když jsme u nich bydleli, umožnili nám nahlédnout do japonského života, což je neocenitelné. Děkuji Subaru, Yuri a Ai Nakamurovým, Sumie, Mičio a Ajako Kašiwagiovým, Jošihiko, Fumiko a Džunovi Itóovým.

Mnohému jsem se naučil od japonských postgraduálních studentů, na které jsem dohlížel: od Sonii Ryangové, Mariko Haraové, Miki-ko Ašikariové a Džuna Sató. Sató četl nejrůznější koncepty této knihy a přispěl velkou měrou prospěšné kritiky a svěžích myšlenek, za což

bych mu obzvlášť rád poděkoval. Také Ašikariová četla část knihy a vznesla řadu užitečných poznámek. Několik mých dalších doktorských studentek, pracujících na výzkumu, Mireille Kaiserová, Srijana Dasová a Maja Petrovichová, četlo části prvotních konceptů a přispěly novými vhledy.

Probíral jsem japonské otázky s několika západními odborníky a mnohému se od nich naučil: od Carmen Blackerové, Iana Inkstera, Arthura Stockwina, Donalda Dorea a Andrewa Barshaye. Natáčení v Japonsku s Davidem Duganem a Carlo Massarellou z Windfall Films bylo velkou radostí a neocenitelná byla i mnohaletá podpora a zájem Patricka O'Briena. Pár přátel pečlivě pročetlo celý koncept a četnými připomínkami přispěli k jeho vylepšení. Děkuji Gabrielu Andrademu, Andrewu Morganovi a Marku Turkovi (který četl tři koncepty). Harvey Whitehouse pomohl svými připomínkami ke kapitole o víře. Také Dr. Susan Baryová přispěla poznámkami ke dvěma kapitolám.

Měl jsem tu čest, že jsem v Japonsku vedl dlouhé diskuze o nejruznějších aspektech japonské historie a společnosti s řadou prominentních odborníků. Mezi ně patří tito profesori z různých oborů: Masači Ósawa, Anthony Backhouse, Šing-Těn Čchen, Tadaši Karube, Takami Kuwajama, Jin Makabe, Takajoši Macuo, Eidži Sakurai, Tošio Jamagiši, Tomoharu Janagimači, Tošio Jokohama, Hiroši Jošikawa. Při třech našich návštěvách Japonska jsem se setkal s Hirošim Watanabem, jenž přispěl připomínkami k počátečním konceptům této knihy a věnoval hodně času také tomu, aby nám objasnil japonskou historii a politické uspořádání.

Řada japonských učenců se stala našimi přáteli a s nimi pokračujeme v diskuzi, buď u nich doma, nebo když společně cestujeme po Japonsku, případně navštíví-li oni nás v Anglii. Ken Eldo a jeho žena Hilda Gaspar Pereirová s dcerou Annou, Takeo Funabiki, Akira Hajami, Masako Kudóová, Kaoru a Nobuko Sugiharovi, Jó a Himeko Nakanišiovi, Emiko Očiaoová, Osamu a Nobuko Saitóovi i Airi Tamuraová a její manžel Susume Jamakage.

Jako pokaždé bylo radostí spolupracovat s nakladatelstvím Profile Books a rád bych obzvlášť poděkoval Johnu Daveymu a Peteru Carsonovi za čtení knihy v jejím raném stádiu a za jejich povzbuzující nadšení. Penny Danielová, Nicola Taplinová a další v Profile byli jako vždy obrovsky nápomocní a činorodí. Claire Peligryová přečetla rukopis s nesmírnou důkladností a podstatně vylepšila styl a gramatiku. Kniha jí vděčí za mnohé.

Jedním z největších pomocníků mi byl zesnulý Gerry Martin, moc mi chybí. S Gerrym a jeho ženou Hildou jsme strávili v Japonsku nějaký čas a mnohokrát jsme s nimi japonský svět probírali. Gerry pokaždé pronikl k podstatě věci a k četným přátelským službám přidal i financování postupujícího projektu. Na financování se dále podílela Britská rada, japonské Ministerstvo školství, Univerzita v Cambridgi, Univerzita v Tokiu, projekt Globálního řízení při Univerzitě v Hokkaidó, výzkumné středisko na Královské koleji v Cambridgi. Katedra sociální antropologie na Královské koleji v Cambridgi poskytla skvělé zázemí pro tvořivou práci a moji studenti byli stálým zdrojem inspirace.

Obrovskou inspirací a příkladem pro mne vždy byla má matka, Iris Macfarlaneová, s níž jsme se společně věnovali mnoha tématům. Při práci mne ovlivňovala nejen svou láskou k buddhismu a asijské civilizaci. Rád bych zde složil hold té obdivuhodné spisovatelce, básnířce, malířce, filozofce a jazykovědkyni, již smrt zastihla v posledních měsících přípravy této knihy.

Jako vždy nejvíce dlužím své ženě Sarah. Spolu jsme Japonsko objevovali. Způsobů, jakými mi pomohla, je příliš mnoho na to, abych je zde uvedl. Mnohé z myšlenek v této knize jsme sdíleli a bez její pomoci, inspirace a několikerého pečlivého čtení by tato kniha nebyla napsána. V neposlední řadě mi poskytla potěšení v podobě mé mladší (nevlastní) vnučky Rosy, již je toto myšlenkové dobrodružství věnováno jakožto pokračování dopisů její starší sestře Lily.

1. Do zrcadla

Jako většina dobrých věcí začalo mé bádání náhodou. Na začátku devadesátých let mi Britská rada nabídla stipendium hostujícího profesora na cestu do Japonska. Rada si přála vyslat britského akademika, aby strávil měsíc či dva v Japonsku, kde by on či ona uspořádali několik přednášek a navázali kontakty. Zeptali se, zda bych měl zájem. Zaujalo mě to, protože jsem četl o Ainuech v severním Japonsku a přál jsem si je navštívit. Kromě toho jsem při četbě narazil na společné rysy Anglie a Japonska. Dozvěděl jsem se, že oficiální pozvání přišlo od profesora Keničiho Nakamury z Právnické fakulty Univerzity v Hokkaidó. Později jsem zjistil, že mne pozval na naléhání své ženy Tošiko, již zaujala kniha o lásce a manželství v Anglii, kterou jsem napsal. Pozvání jsem přijal.

Před naší první návštěvou jsem o Japonsku věděl velmi málo. Věděl jsem, že je to dlouhý, úzký pás ostrovů východně od Číny. Domníval jsem se, že je víceméně malou verzí Číny. Věřil jsem, že po většinu své historie používalo Japonsko zhruba stejný jazyk, mělo podobné umění a estetiku, uspořádání rodiny, náboženství (buddhismus, konfucianismus), zemědělství a jídelníček (rýže, čaj), podobnou architekturu, a že obě země byly císařstvími. Teprve před nedávnem se od sebe odchýlily, Čína se stala komunistickou a Japonsko kapitalistickou společností.

Věděl jsem, že Japonsko je ultramoderní a dobře fungující země, domov více než jednoho sta milionů lidí. S náskokem více než dvou generací bylo prvním průmyslovým národem v Asii a druhou nej-

větší ekonomikou světa. Zdálky se zdálo být ztělesněním moderní kapitalistické vědecké společnosti, zemí s neuvěřitelně obrovskými městy, pilnými pracanty, efektivním dopravním systémem, vysoce kultivovaným uměním a řemesly. Proslavilo se svým inženýrstvím a elektronikou.

Osobně jsem žádné Japonce neznal, ale slyšel jsem, že jsou rezervovaní a že mnozí z nich nosí brýle. V minulosti byli někteří samuraji a o této části jejich dějin bylo natočeno několik vynikajících filmů. Bylo mi řečeno, že Japonci jedí poněkud zvláštní jídla, jako jsou syrové ryby, a pijí rýžové víno, které se jmenuje *saké*. V duchu tradice pak muži vedou nevázaný sexuální život se ženami, jimž se říká *gejši*.

Kdybych byl požádán o sestavení přehledu vlastních předpokladů, vypadal by asi následovně. Kladná stránka by zahrnovala nádherné umění a řemesla, úžasné přístroje, skvostné chrámy a zahrady, samurajskou kulturu cti, čajový obřad a etiku, poutavé hry a dovednosti včetně zápasů *sumó* a divadla *kabuki*. K záporné by patřily chování japonské armády za druhé světové války, brutální sebevraždy, organizovaný zločin a *yakuza*, přehnaná přizpůsobivost, znečištění a městský maras, násilná pornografie. Tato kniha se pokusí objasnit pozadí všech těchto domněnek a vyvrátit některé z mých vlastních předpokladů a nevědomých závěrů.

Znovu předkládám tuto směsici předpokladů, protože možná souzněji s vašimi vlastními. Některé z nich možná také zastáváte, ale máte třeba jiné povědomí o věcech, které mně byly v té době neznámé a které se mezitím staly součástí světové kultury, jako jsou třeba veřejné zpívání *karaoke* nebo japonské komiksy (*manga*). Možná jste viděli některé nedávné filmy o životě v Japonsku, nejspíše filmový hit *Ztraceno v překlada* o těžkostech interkulturního porozumění. Možná nosíte v hlavě stejně pokřivený a popletený obrázek, jako jsem měl já, když jsem se, v osmačtyřiceti letech, vydal se svou ženou Sarah do Japonska.

Nepovažoval jsem se za etnocentrika. Když jsem se přemístil z jediné kultury, již jsem znal, do kultury naprosto odlišné, nezpůsobovalo

mi to vzrůstající pocit šoku, jaký jsem zažíval při setkání s Japonskem. Je pravda, že do té doby jsem se zabýval převážně evropskou a britskou historií a kulturou a čtyřicet let jsem žil v Anglii. Ale také jsem strávil více než osmnáct měsíců v Nepálu, pětkrát tam navštívil své antropologické výzkumné pracoviště a cestou tam jsem cestoval přes Indii. Šestnáct let jsem vyučoval antropologii na univerzitě v Cambridgi, četl o kmenových, zemědělských i vyspělých kulturách světa a učil jsem a dohlížel na mnoho studentů, kteří se jimi zabývali. Nicméně nyní je mi jasné, že jsem zastával řadu z velké části nepodložených domněnek, jež ztížily porozumění tomu, s čím jsem se měl setkat.

Dá se velmi zjednodušeně říci, že když jsem se vypravil do Japonska, myslel jsem si, že existují pouze dva hlavní typy společnosti. Celistvé a z velké části na ústní tradici založené světy jako ty v Africe, Jižní Americe a Tichomoří, o nichž jsem četl, a ty v Nepálu, které jsem navštívil. Byly „čarovné“, protože nerozlišovaly nadpřirozené světy od světa každodenní skutečnosti a „zaostalé“, protože jejich hospodářství a společnost byly neoddělené. Hlavně na tato místa se zaměřovala většina antropologických studií. Byly to malé okrajové světy, jež na periferiích civilizace zápasily o udržení své jinakosti.

Civilizace s penězi, písmem, městy a komplexními technologiemi vznikly přibližně před deseti tisíci lety. Zpočátku to byly zemědělské společnosti, kde hospodářství stále podléhalo příbuzenským vztahům a náboženství a politika nebyly oddělené. Národy, u kterých byly hospodářství, příbuzenské vztahy, politika a náboženství teoreticky odděleny, se objevily před pouhými pěti sty lety jako předzvěst moderního světa.

Předpokládal jsem, že Japonsko nemá s oním neodděleným typem civilizace nic společného. Ať už by bylo jakékoli, bylo by nějakou variantou velkých civilizačních systémů světa. Francie, Anglie, Amerika, Indie nebo Čína, byť se od sebe velmi odlišovaly, srozumitelně zapadaly do podobného vzorce světové historie. I když nebyly úplně „moderní“, vykazovaly většinu prvků modernosti.

V mnohém jsem byl jako Alenka, ta sebejistá anglická měšťácká dívka, když prošla zrcadlem. Překypoval jsem jistotou, sebevědomím a fakta jsem klasifikoval na základě neprověřených domněnek. Ani mě nenapadlo, že pro takový přístup by Japonsko mohlo být výzvou. Šlo pouze o to zjistit, kam je zařadit.

Poté, co se nám cestou v Kolombu dočasně ztratila zavazadla, přistáli jsme v celkem dobré náladě v Japonsku na letišti Narita, blízko Tokia, kde jsme počkali na let do Sappora ležícího na severním ostrově Hokkaidó. Naše první dojmy, jak jsme je vyličili ve společném deníku, vypovídají o určitém zklamání z toho, že nám Japonsko připadalo tak důvěrně známé a všední.

„Vyzvednutí v Sapporu profesorem Nakamurou. Odvezl nás do města poměrně vzdáleného od letiště. Opět žádná velká překvapení. Japonci jezdí stejně jako my vlevo a silnice, domy i označení ulic atd. vypadají podobně jako v každém velkém městě Anglie.“ Univerzitní byt, který nám přidělili, byl „pěkný a v západním duchu. Nic moc tady nenasvědčuje tomu, že jsme v Japonsku. S paní Nakamurovou jsme zašli nakoupit jídlo atd. Znovu nic zarážejícího, až na výběr potravin, především ryb.“

Univerzita, rozkládající se v příjemných ulicích osázených stromy, se navenek nijak nelišila od mnohých britských univerzit. Až na překvapivou nepřítomnost počítačů. Když jsme navštívili byt profesora Nakamury, překvapilo nás, jak je malý a přeplněný, takže rodině očividně nezbývalo nic jiného než spát na zemi v pokoji, který sloužil i jako obývací. Nábytek byl jednoduchý a levný a poznamenali jsme si, že „je zvláštní vidět, že veškeré bohatství Japonska nepřineslo nijak zvlášť působivou úroveň bydlení“.

Toto jsou jen náznaky toho, s čím se mnozí návštěvníci ze Západu mohou v Japonsku setkat. Velká města jsou tam hodně podobná velkoměstům na Západě. Automobily, obchody i podzemka nám připadaly tak dobře známé, že to v nás vyvolalo pocit, že jsme přejeli na druhý konec světa proto, abychom našli zemi podobnou domovu.

Vůně, výjevy, zvuky a tvary se lišily, ale byly podobné těm, jež jsme znali.

Pocit lehkého zklamání se začal rozplývat, když jsme se dali do hovoru s našimi hostiteli a začali navštěvovat japonské instituce. Vědomí jinakosti, čehosi neznámého a zvláštního začínalo probublávat na povrch. Stejně jako v Alenčině „říši za zrcadlem“ začalo důvěrně známé nabývat méně známých, občas prapodivných rysů, z nichž každý se dal nějak vysvětlit, ale jež nás stále více udivovaly.

Svatyně, které jsme navštívili, se nezdály být místy ani čistě náboženskými, ani světskými.

1. července jsme se vypravili do šintoistické svatyně západně od Sappora. Bylo velké horko a po rychlém obědě jsme dorazili k cíli, který se nacházel na úpatí zalesněných kopců. Zde je úryvek z našeho deníku:

Ohromeni její velikostí a nádherou. Celá postavena ze dřeva se zlatou výzdobou. K našemu překvapení jsme zjistili, že tu právě probíhá bohoslužba, a podařilo se nám dostat se dovnitř a posadit se. Celé to místo vypadá jako divadelní jeviště, které je vidět i zvenčí. Nemáme tušení, jak to zvládají v zimě, ale v tuto dobu to vypadá velmi působně. Vnitřek podobně působivý. Kněz klečel před oltářem, monotónně prozpěvoval. Jedinými dalšími „účinkujícími“ byly tři mladé dámy. Jedna se později chopila bubnu a zbylé tančily, doprovázeny knězem hrajícím na flétnu a na buben. Ukázalo se, že „publikum“ tvoří převážně rodiče, kteří přivedli své děti pro požehnání. Podobné našemu křtu. Některé matky a babičky měly na sobě kimona [...] Dojemné vzhledem k tak honosnému prostředí, ale celkový dojem v podstatě stejný jako v anglikánském kostele. Na dvoře rozličné činnosti včetně fotografování zúčastněných a prodeje talismanů. V jednom okamžiku jsme si všimli moderních kancelářů za tradičním průčelím. Mnozí ze zúčastněných přinesli

jako dárky lahve *saké*, to aby se šintoističtí kněží činili. Pokusili jsme se prohlédnout si další budovu, o níž jsme si mysleli, že je za svatyní, ale místo toho jsme se ocitli před baseballovým stadionem, a bubínky šintoistické svatyně zanikly ve skandování fanoušků.

Zčistajasna jsme vstoupili do rituálního světa, důvěrně známého a přitom cizího, mísícího šintoismus s baseballem, účelnou funkčností se zjevně přezívajícím náboženstvím. Takový pocit nás provázal neustále, bylo to trochu jako procházet se po Cambridgi a ze shonu jedenadvacátého století vstoupit do čehosi bezčasového, středověkého a poklidného.

3. července jsme s Tošiko navštívili školu její nejstarší dcery. Strávili jsme tam téměř čtyři hodiny pozorováním dceřina vyučování a obědem s dětmi. Zapsali jsme si:

Hned po obědě bylo focení a pak jsme jim s Tošičinou pomocí pokládali otázky podobné těm, které jsme kladli nepálským dětem. Tihle desetiletí byli sebevědomí, rozhodní a ani trochu se nestyděli odpovídat na nejrůznější otázky, týkající se všeobecných vědomostí i podrobností o jejich budoucnosti – budou-li se ženit či vdávat z lásky anebo vstoupí do dohodnutého manželství [...] Na zřejmě jedinou skutečnou zvláštnost jsme narazili při otázkách o náboženství. Ptali jsme se: „Kolik náboženství v Japonsku máte?“ Jenom jedna osoba hádala čtyři nebo pět, ostatní nevěděli, co „náboženství“ znamená. Bylo nám řečeno, že tento koncept se do japonštiny nedá přeložit. Měli jsme dojem, že Japonsko je směsicí šintoismu, buddhismu a konfucianismu s trochou křesťanství, což bylo to, na co jsme se ptali. Ale když jsme se zeptali dětí, dokážou-li jmenovat zakladatele některého z těchto náboženství, pouze jedno či dvě něco napadlo. Jedno odpovědělo Buddha, ale nevědělo, jaké náboženství založil. Nikdo neslyšel o šin-

toismu a nikdo neslyšel o Konfuciovi. Tošiko nadhodila, že se to dá vysvětlit tím, že šintoismus vlastně vůbec žádným „náboženstvím“ není. Všechno velmi zvláštní a vyžadující další prozkoumání.

Zápis z 10. července líčí:

Většinu dne jsme strávili u soudu. Nejprve u Nejvyššího soudu – v Sapporu je jeden z osmi Nejvyšších soudů v Japonsku. Viděli jsme tři přelíčení. Jeden případ se týkal neplacení daní, druhý vyhrožování a třetí vloupání. Všichni tři obžalovaní měli co do činění s organizovaným zločinem, s gangstery. Poobědvali jsme se soudci nedaleko soudu ve velké hodovní síni, kde se konají i svatby [...] a později jsme šli k rodinnému soudu a zhlédli líčení s nezletilým [...] Existuje tu ona zvláštní provázanost s organizovaným zločinem a velký důraz na omluvu a zapojení rodinných členů, kteří u soudu a při jednáních lamentují. Odehrává se tu něco nezvyklého. K další zvláštnosti došlo při obědě se soudci. Když jsme se zeptali, proč trvá roky, než jsou rozhodnuty i docela jednoduché případy, řekli nám, že jako soudcové shledávají velice těžkým dospět k rozhodnutí. Život je složitý, věci nejsou černobílé. Binární rozhodnutí „vinen“ či „nevinen“ nejsou v japonském pojetí jednoduchá. Vyskytla se tam řada zajímavých narážek na skutečnosti, jež stojí za to prozkoumat.

Tyto tři soudní případy jsou pouze dokladem odlišnosti světa za zdánlivě uhlazeným a Západu přizpůsobeným zevnějškem. Takové příklady se během let nahromadily. Jak jsem Japonsko poznával v nejrůznějších souvislostech, učil se jeho historii, vstřebával jeho kulturu a později ho porovnával s Čínou, bylo mi, jako bych kráčel neznámým lesem, kde stromy přestaly být těmi, které jsem znal, a kde zvířata a ptáci patřili k neznámým druhům. Dobře známé se